

1. BÖLÜM

BARIŞ SÜRECİNE GİDEN YOL

Murat Çelikkın - Evren Balta - Ayşe Betül Çelik - Nil Mutluer - Levent Korkut

Türkiye'nin son 30 yılda yaşadığı siyasal, sosyal ve ekonomik sorunlar büyük ölçüde Kürt silahlı politik hareketi PKK (Partiya Karkerên Kurdistan) ve Türkiye devleti arasında yaşanan çatışma/savaş ekseninde şekillendi. Bu savaş ortamı derin toplumsal sorunlara da yol açtı. Yaygın bir biçimde 'Kürt Sorunu' olarak adlandırılan bu etnopolitik mesele 1980'li yılların başından itibaren Türkiye'nin gündemini belirledi.

Çatışmanın/savaşın, ağır insani maliyetinin yanı sıra, siyasal ve sosyal maliyeti de oldu. Bu süreç asker, gerilla ve sivil olmak üzere 40 binden fazla ölüme yol açtı. Bini aşkın insan zorla kaybedildi, kesin rakamı olmamasına karşın 10 bin civarında insan yargısız ve keyfi olarak infaz edildi. 1 milyondan fazla insan zorla yerinden edildi. Hayatta kalan çok sayıda insan ise işkenceden tecavüze ağır insan hakları ihlallerine maruz kaldı. İşte bugün çatışmasızlık ortamından müzakere ortamına doğru evrilmesi beklenen süreçte bu cesamet ve karmaşıklıktaki bir toplumsal soruna barışçıl ve demokratik bir çözüm aranıyor.

Sorunların çözümünün, bedeli oldukça ağır olan silahlı mücadeleden ve askeri yaklaşımlardan demokratik ve barışçıl çözüme evrilmesinin pek çok nedeni sıralanabilir. Ancak en önemli unsurlardan birinin bu konuda gösterilen politik irade olduğunu belirtmek gerek. Çünkü dünyadaki her barış süreci gibi Türkiye'deki barış süreci de politik bir kararlılık gerektiriyor ve ülkenin genel politik ortamı içinde şekilleniyor. Bu nedenle siyasal tarafların barışçıl bir çözüm politikasını tercih etmiş olması süreci başlatan en önemli unsur. Dünyadaki örneklerinde olduğu gibi tarafların barış konusunda politik irade göstermeleri görüşmelerden müzakere aşamasına geçişte belirleyici. Ancak müzakere sürecine geçildiğinde sürecin belli bir düzeyde de olsa şeffaflaşması, hem taraflar hem de toplum açısından güven artırıcı önlemlerin uygulanması ve barış sürecinin toplumsallaştırılması sürecin gündelik politik tasarruflardan etkilenmesinin önüne de geçebilecek bir önlem. Barışın hukuki ve toplumsal bir zemine kavuşması da bu nedenle önemli.

Barış sürecinin sağlıklı ilerleyebilmesi, derinleşmesi ve kalıcılaşması elbette toplumsal destek görmesine de bağlı. Fakat 30 küsur yıllık bu çatışmanın toplumsal ayağı dışında hukuki, sosyo-ekonomik, siyasi, insani güvenlik ve geçmişle yüzleşme olarak birçok ayağı var. Yeni bir anayasal vatandaşlığın tanımlanması, çatışmaya yol açmış sosyal ve iktisadi meselelerin nasıl aşılabileceğinin konuşulması, devlet merkezli güvenlikten insan merkezli güvenliğe nasıl geçileceği, daha kapsayıcı bir vatandaşlık anlayışı ekseninde nasıl ulusal ve yerel modeller üreteceğimiz, çatışma sürecinde zedelenen birey-birey, birey-toplum, toplum-toplum ve birey-devlet ilişkilerini nasıl tamir edeceğimiz ve çatışmadan zarar görmüş kişiler ve çevre için nasıl bir tazmin düzenleyeceğimiz hep bu bağlamda tartışılacak konular olacak.

Bu konuların konuşulması, barış sürecinin siyasal ve hukuki çerçevesinin oluşturulması, yol haritası ve atılacak adımların zamanlamasının belirlenmesi

sürecinde toplumsal desteği artırıcı önlemlerin alınmasını da zorunlu kılıyor. Sürecin selameti büyük ölçüde güven oluşturuvcu önlemler alınmasından, açıklanmış ve zamanlaması

belirlenmiş bir yol haritasından, kullanılan dilin savaş dilinden barış diline geçmesinden, sivil toplumun veya üçüncü taraf veya tarafların sürece aktif katılımından, barışın toplumsallaşmasından geçiyor.

Savaştan barışa geçiş ya da sorunların askeri yöntemler yerine demokratik ve barışçıl yöntemlerle çözümü eskiden yeniye bir geçişi de ifade ediyor. Bu yeni döneme ilişkin düzenlemeler ve demokratikleşme de bu anlamda barışın olmazsa olmazı kabul edilebilir. Dünya örneklerinin de gösterdiği gibi barışın konsolidasyonu hızlı, etkin bir demokratikleşme ile sağlanabiliyor.¹ Türkiye’de bugün yaşanan Barış Süreci’nin vardığı aşamayı incelemeden önce kısaca bir arka plana bakmakta yarar var.

1.1. KÜRT SORUNUNUN ARKAPLANI

Cumhuriyet’in Kuruluşundan 1980 Askeri Darbesi’ne Kadar Olan Dönem

Ülke çapında özerkliğe dayalı bir yönetimi öngören, bir etnik kimlik empoze etmeyen ve bu çerçevede Kürtlerin de özerklik hakkına sahip oldukları 1921 Anayasası Cumhuriyet’in kuruluşundan hemen sonra, vatandaşlığı Türklükle tanımlayan ve özerkliği reddeden 1924 Anayasası ile değiştirildi. Bu yönleriyle 1924 Anayasası, etnik bakımdan homojen bir toplum yaratmanın ve bu kapsamda Kürt varlığını inkâr etmenin anayasal zeminini oluşturacaktı.

Cumhuriyet’in kuruluşundan önce başlamış olan Türkleştirme Politikaları, Cumhuriyet döneminde zorla yerinden etme ve zorunlu yerleştirme; kamusal alanda Kürtçe konuşmayı ve yayını yasaklama; isim, soy isim ve köy, mezra ve yerleşim yerlerinin adlarının değiştirilmesi olarak uygulandı. Cumhuriyet’in kuruluşundan 1937 yılındaki Dersim Katliamına kadar 21 Kürt ayaklanması gerçekleşti.

Cumhuriyetin tek parti dönemi olarak adlandırılan 1925-1950 yılları arasındaki Kürt politikaları “Şark Islahat Planı” çerçevesinde “te’ dip (terbiye etmek), tenkil (sürmek), temsil (asimile etmek) ve temdin (uygarlaştırma) misyonlarının hayata geçirilmesi” olarak özetlenebilir.² Büyük ağırlığını Kürt nüfusun oluşturduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri 1925 ve 1950 yılları arasında örfi idare altındaydı. Bazı bölgeler için bu 1925 ve 2002 yılları arasında sürekli sıkıyönetim anlamına da geliyordu.

Asimilasyon politikaları 1960 askeri darbesi sırasında “Kürt yoktur, sadece kendilerini Kürt olarak adlandıran dağ Türkleri vardır” sloganıyla uygulandı. 1960’lı yıllar aynı zamanda Türkiye’de sosyalist hareketlerin de yükselme zamanıydı. Türkiye İşçi Partisi’nin üç kurucu grubundan biri Kürtler’di ve bu dönemde gerçekleşen Doğu Mitingleri ile de Kürt kimliği önem kazanmaya başladı. 1971 Muhtırası bu yükselişe ket vurduysa da 1970 ile 1980 arasında çok sayıda Kürt siyasal grubu oluştu.

Bu yükselen siyasal hareketlilik 1980 askeri darbesi ile son bulacaktı. Toplumun üzerinden bir silindir gibi geçen 1980 darbesiyle, sol, sosyalist, Kürt ve tüm sivil toplum örgütlenmelerine son verildi. 1980 askeri darbesi 1960 darbesinin “dağ Kürtleri” yaklaşımını

¹ 1989 ile 1999 yılları arasında 14 ülkede iç savaş sonrası barış süreçleri incelendiğinde birçok farklılığa rağmen ortak özelliklerinin hızlı bir demokratikleşme olduğu görülüyor. Roland Paris, *At War's End: Building Peace After Civil Conflict*. Cambridge University Press, 2004.

² Ercan Çağlayan, *Cumhuriyet’in Diyarbakır’da Kimlik İnşası (1923-1950)*. İletişim Yayınları, 2012.

popülerleştirerek resmi ideoloji haline getirdi. PKK bu dönemde kadrolarını yurtdışına çıkartarak korudu ve 1984 yılında ses getiren eylemiyle ('Eruh Baskını'), çeşitli hedeflere düzenlediği saldırılarla gerilla savaşını başlattı.

1984'ten 1990'a

PKK ile devletin silahlı kuvvetleri arasında süren çatışma, devletin "birkaç çapulcu", "kafaları hızla ezilecek teröristler" gibi nitelendirmelerine rağmen 1990'lara kadar şiddetini artırarak sürdü. Devletin milis kabul ettiği ya da gerilla hareketini desteklediğine inandığı sivillere karşı şiddet, baskı politikalarına karşın PKK'ye de atfedilen ve sivillerin ölümüyle sonuçlanan eylemler gündeme geldi. Örnek vermek gerekirse 1987 yılında Hakkari'nin Ortabağ köyünde 8 kişi, Mardin'in Ömerli ilçesindeki saldırıda 30 kişi, Şırnak'ın Peçenek Köyüne yapılan saldırıda 16 kişi, Mardin, Midyat'ta 31 kişi, Eruh'un Kılıçkaya Köyünde 23 kişi, Şırnak'ın Meşeci köyüne yapılan saldırıda 13 kişi öldürüldü.

1990'ların başında Genelkurmay, Milli İstihbarat Teşkilatı ve siyasal elitler "başları kısa zamanda ezilecek bir avuç terörist" yaklaşımını bırakarak PKK'ye karşı yeni bir savaş stratejisi arayışına girdi. Bu dönemde Kürtlere karşı yürütülen iki politikanın ayırt edici özelliğinden bahsetmek gerekiyor. İlki olağanüstü hal uygulaması; ikincisi ise "yeni düşman" tanımı uyarınca geliştirilen askeri, siyasal ve yönetsel dönüşüm.

1990'lı yıllar boyunca OHAL Bölgesi olarak anılacak bölge aslında 1978 yılından beri sıkıyönetim ile yönetiliyordu. 19 Temmuz 1987 yılında sıkıyönetim Diyarbakır, Hakkâri, Siirt ve Van illerinde sonlandırıldı ve OHAL Bölge Valiliği başta 8 ili kapsayacak şekilde yeniden kuruldu. OHAL Bölgesi kısa zamanda 13 ili kapsayacak şekilde genişletildi ve bunun sonucu olarak sıkıyönetim ya da olağanüstü hal rejimi bazı illerde kesintisiz olarak uygulanmış oldu. Olağanüstü Hal bu bölgelerdeki insanlar için olağan hale getirildi. OHAL Yönetimi'nin yetkileri arasında bazı yerleşimleri boşaltmak, bazı yerleşimlere erişimi veya girişi yasaklamak, eğitim faaliyetini askıya almak, bölgeye her türlü yiyecek ve hayvansal ürünün girişini kısıtlamak veya yasaklamak ve bölgedeki her türlü iletişim aracını istediği şekilde kullanmak da vardı. Yayımlanan bir dizi yasa ve yönetmelikle OHAL Valiliği'nin uygulamaları tamamıyla yasa denetimin dışına çıkarılmıştı.

Bu dönemde ikinci önemli uygulama yeni "düşman" konseptine dayanıyordu. 1990'lı yıllara gelindiğinde ordunun konvansiyonel savaş yöntemleriyle gerilla güçleri karşısında üstünlük sağlamasının mümkün olmadığı, dolayısıyla 'gayri nizami harp' ilkelerine uygun bütünlüklü bir yeniden yapılandırma stratejisine gitmek gerektiği yönünde bir eğilim oluştu. Özel Harp Dairesi 1993 yılında Özel Kuvvetler

Komutanlığı adını aldı. Bu dönüşümün bir diğer boyutu ise 1985 yılında uygulamaya sokulan Geçici Köy Koruculuğu kurumuna insan alımlarının artırılması ve korucuların fiili harekât alanlarının 90'lı yıllar boyunca sürekli genişletilmesi oldu.

1993 yılından itibaren dönemin Başbakanı Tansu Çiller ve Genelkurmay başkanı Doğan Güreş ekibi tarafından 'Alan Hâkimiyeti ve PKK'yi Bölgede Barındırmama' konsepti ile özel bir güvenlik stratejisi yürürlüğe kondu. Bu güvenlik stratejisi esas olarak, gerilla güçlerine sivil halk tarafından verilen desteğin kesilmesi yoluyla alan hâkimiyetinin yeniden ele geçirilmesi anlamına geliyordu. Köylerin ve diğer yerleşim birimlerinin zorla boşaltılması, 'faili meçhul' cinayetler ve sivil infazlar ile zorla kaybetmelerin gözle görülür bir biçimde artması da yeni 'alan hâkimiyeti stratejisi' sırasında ve bunun sonucu olarak gerçekleşti.

Özellikle Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanı, Tansu Çiller'in Başbakan, sırasıyla Doğan Güreş ve İsmail Hakkı Karadayı'nın Genelkurmay Başkanı olduğu 1993-1995 yılları arasında 'Alan Hâkimiyeti ve PKK'yi Bölgede Barındırmama' konsepti uyarınca sivillere yönelik sistematik, çeşitli ve bütünlük oluşturan insan hakkı ihlalleri gerçekleştirildi.

Zorla kaybetme, yasadışı ve keyfi infazlar ve işkenceden kaynaklanan ölüm vakalarını da içeren sistematik insan hakkı ihlallerinin, devletin "resmen" içinde olmayan ama esasen içinde olan kimi paramiliter/kontrgerilla yapıları tarafından işlendiği uzun süredir dile getiriliyor. Özellikle JİTEM adıyla bilinen ve varlığı devlet tarafından kabul edilmeyen Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele Birimi bu konuda konuşan az sayıda itirafçı ve ordu mensubunun anlatılarının odağını oluşturuyor.

Devletin yürüttüğü özel harp konsepti çerçevesinde kullandığı örgütlerden birinin de Hizbullah olduğu devlet kayıtlarında yer aldı. 1997 tarihinde TBMM Araştırma Komisyonu tarafından hazırlanan Susurluk Raporu'nda Hizbullah'ın Batman'da askeri birimler tarafından siyasi ve askeri olarak eğitildiği yer aldı. JİTEM kurucusu olduğu iddia edilen Albay Arif Doğan, Ergenekon davaları kapsamındaki mahkeme ifadesinde Hizbullah'ı PKK ile savaştırması için Hizbul-Kontr adıyla kendisinin kurduğunu anlattı.³

Bu dönemde PKK de güvenlik güçlerinin yanı sıra sivillere yönelik eylemler yaptı. Bölgede çalışan köy öğretmenleri ve mühendisler katledildi, çeşitli köyler baskına uğradı ve korucu aileleri ve siviller katledildi. Ancak uzun zaman PKK'ye atfedilen ve sivil ölümleriyle sonuçlanan eylemler arasında bulunan 1998 yılında Güçlükonak'ta 11 kişinin minibüste katledilmesi ve 1992 yılında 16 kişinin öldüğü Lice baskını konusunda yeni bilgiler bu eylemlerin PKK tarafından yapılmadığını ortaya koydu. Güçlükonak ve Lice katliamlarını PKK'nin değil silahlı kuvvetlerin yaptığı tanık ifadeleriyle sabitleşti ve olaylar mahkemeye yansdı.

1.2. BARIŞ SÜRECİNİN ARKA PLANI

Bugün PKK ile Türkiye Cumhuriyeti devleti arasında müzakere edilen ve aynı zamanda silahlı çatışmanın durdurulduğu bir barış süreci içindeyiz. Ancak sürecin politik aktörleri arasında sürecin adlandırılmasında henüz bir mutabakat sağlanabilmiş değil. Devlet çevreleri "Çözüm Süreci" ibaresini, PKK ve bazı sivil toplum kuruluşları "Barış Süreci" nitelemesini kullanıyor. Bu terminoloji farklılığı sürecin temel niteliği konusunda belirleyici bir önemi bulunmasa da, sorunun tespiti ve çözümler konusunda farklılıklar olduğunun da ipucunu veriyor.

Ateşkesler

Bugün yaşanan barış sürecinin oldukça uzun sayılabilecek bir müzakere öncesi süreci olduğu söylenebilir. 1990 tarihinden itibaren taraflar barışın sağlanmasına yönelik tek ya da iki taraflı bir dizi faaliyette bulundu.

³ Göral Ö., S., Işık A., Kaya Ö. 'Konuşulmayan Gerçek: Zorla Kaybetmeler' Hafıza Merkezi, 2013.

1993 yılında PKK tarafından ilan edilen tek taraflı ateşkes, 80'lerin sonlarında Turgut Özal'ın Kürtlerin devlet düzeyinde varlığını kabule yönelik olumlu çabaları ve ABD'nin Irak'a müdahalesinin tüm bölgedeki etkisi sürecine denk geldi. 20 Mart 1993'te PKK ateşkes ilan etti. Ve ateşkesten bir ay sonra PKK ateşkesi iki ay daha uzattığını açıkladı. Ama iki gün sonra Turgut Özal hayatını kaybetti. Turgut Özal öldükten 40 gün sonra Elazığ-Bingöl karayolunda 33 asker PKK tarafından öldürüldü. Askerlerin silahsız ve korunmasız sevki tartışılrsa da ilk ciddi ateşkes girişimi böylelikle tarih oldu.

1995 yılında da benzer bir ateşkes dönemi yaşandı. Örgüt taleplerini sıraladı. Ancak bu talepler tartışılmadı. Ve Kuzey Irak'a operasyon yapıldı. İkinci ateşkes girişimi de sonuçsuz kalmıştı.

15 Şubat 1999'da Abdullah Öcalan Kenya'da uluslararası bir operasyonla yakalandı ve Türkiye'ye getirildi. İmralı'da yargılanan Öcalan 1 Eylül 1999'da PKK'lıların Türkiye'yi terk etmesini istedi. Öyle de oldu hatta Kandil ve Avrupa'dan iki grup barış grupları olarak Türkiye'ye geri gelip teslim oldu. Bu barış süreci 5 yıl sürdü. Ancak 2 Ağustos 1999'da başlayan geri çekilmeye silahlı kuvvetlerin operasyonla cevap vermesi sonucu geri çekilme sürecindeki yüzlerce gerilla öldürüldü. Bu, ateşkes ve geri çekilme politikalarının terk edilmesinin en önemli nedenlerinden biri oldu. Ancak Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecine denk gelen bu dönemde adı konmamış ateşkeslerin yaşandığını söylemek yanlış olmaz.

2005 yılında ve 2006 yılında tekrar ateşkes ilan edilmişse de uzun ömürlü olmadı. Biri Şırnak'ta yapılan askeri operasyon, diğeri Hakkâri'de asker çocuklarını taşıyan minibüse PKK'nın düzenlediği bombalı saldırı ile bozuldu.

Bu ateşkes dönemlerinde PKK ilk kez Türkiye'nin sınırları içinde bir çözüm bulunabileceği görüşünü savunmaya başladı. Bununla birlikte bu dönemlerde bir barış sürecinin inşasına yönelik dönem hükümetlerinin aktif bir çabası olmadı. Özal'ın ölümünden sonra böyle bir sürecin arkasında durabilecek siyasi irade de ortaya çıkmadı. Tam tersine, dönem hükümetleri, izledikleri politikalarla 1984'ten itibaren başlayan silahlı çatışma tarihi boyunca en kanlı ve insan hakları ihlallerinin en yoğun yaşandığı bir ortamın oluşmasına neden oldu.

2009 yılında ilan edilen ateşkes ise Ekim 2009'da bir grup PKK üyesi gerillanın Türkiye'ye Habur sınır kapısı üzerinden giriş yapması, bu giriş sırasında gösterilen coşkunun Türk milliyetçiliği tarafından tepkiyle karşılanması, coşkuya gösterilen tepkilerin Hükümet tarafından yönetilememesi, barışa yönelik atılması düşünülen sembolik bir adımın atılamaması sonucunu doğurdu.

Görüşmeler

Siyasi iktidarın kendi iradesini kullanarak başlattığı ilk barış girişimi 2009 Oslo görüşmeleri oldu. Gizli tutulduğu için ayrıntılarını henüz tam olarak bilemediğimiz "Oslo Süreci"nde ilk kez, PKK ile bir masa etrafında doğrudan diyalog kurulmuş oldu. Oslo'da ve bazı başka şehirlerde gerçekleşen toplantılarda devlet adına MİT temsilcileri ve PKK temsilcileri arasında karşılıklı görüşmeler yapıldı. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan 2012 yılında görüşmelerin yapıldığını teyit eden açıklamalarda bulundu, görüşmelere uluslararası kuruluşların da katıldığı ifade edildi.

Oslo görüşmeleri boyunca 2010 Nisan ayına kadar ciddi bir silahlı çatışma da gerçekleşmedi. Oslo görüşmelerinin tıkanması, resmi çevreler ve ana akım medya tarafından, "Habur Olayı"na bağlandı.

Oslo görüşmelerindeki kesinti ve başarısızlık Nisan 2010 sonrasında silahlı çatışmaların tekrar yoğunlaşmasına neden olmuştu. 2013 yılına kadar devam eden çatışmalarda yine yüzlerce kişi yaşamını yitirdi.

Öte yandan 14 Nisan 2009'da 53 kişinin Diyarbakır'da gözaltına alınmasıyla başlayan bir süreç, sayıları 8 bini aşan Kürt siyasetçi, yerel yönetici, gazeteci ve hukukçunun tutuklanması ile "KCK davaları" olarak tarihe geçti.

2011 yılının bu anlamda talihsiz bir dönüm noktası olduğunu söylemek mümkün. Türkiye'de yapılan seçimler nedeniyle Abdullah Öcalan tarafından verilen talimatla PKK, 15 Temmuz 2011 tarihine kadar ateşkes ilan etti ancak 14 Temmuz 2011'de Diyarbakır'ın Silvan kırsalında güvenlik güçleri ve PKK militanları arasında çıkan çatışmada 13 asker yaşamını yitirdi. 2011 ayrıca sorumluları bugün bile açığa çıkartılmamış olan bir başka katliama da sahne oldu. 28 Aralık 2011 günü saat 21.39 ila 22.24 arasında, Türkiye ordusu Irak sınırında kaçakçılık yapan bir grubun üzerine dört adet bomba bıraktı. Grupta 38 erkek ve çocukla en az 50 katır bulunuyordu. Katırlar petrol ve sigara taşıyordu. Sadece dört kişi hayatta kalabildi. Ölenlerden 19'u henüz reşit bile değildi. Katliama ışık tutabilecek önemli belgelere kısa süre içinde 'devlet sırrı' damgası basıldı. En önemli belgelerden biri, bombalamadan hemen sonra İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan rapordur. Ancak 11 Ocak 2012'de (yani ancak iki hafta sonra) oluşturulan meclis araştırma komisyonu bu raporu kullanamadı. Raporu sadece görmelerine ve not almalarına izin verildi ama tek bir kopya ya da fotoğraf alamadılar.

Komisyon, hükümet yetkililerinin ve devlet kademelerinin tepe isimleriyle de görüşmedi. Hava Kuvvetleri Komutanı, Genelkurmay Başkanı, savunma ve işleri bakanları ve (dönemin) başbakanı Erdoğan ifade bile vermedi. Roboski olayından sonra Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı soruşturma kapsamında görevsizlik kararı verdi ve dosyayı Genelkurmay Başkanlığı Askeri Savcılığı'na gönderdi. Askeri savcılık da takipsizlik kararı verince ve yapılan itirazlar reddedilince dosya, bireysel başvuru hakkı kullanılarak Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) götürüldü. Roboski katliamı üzerinden 3 yıl geçti ama henüz soruşturmada yol alınmadı.

Yine aynı yıl, Diyarbakır'da toplanan Demokratik Toplum Kongresi'nin (DTK) uzun süren toplantısı sonucu yapılan açıklama Türkiye'de medya tarafından da kullanılarak olumsuz etkiye neden oldu. Toplantı sonrası Genel Başkan Yardımcısı ve bağımsız Van Milletvekili Aysel Tuğluk tarafından yapılan açıklamanın metni özetle şöyleydi: "Uluslararası insan hakları belgelerinin tanımladığı haklar ışığında ortak vatan anlayışı temelinde toprak bütünlüğüne ve demokratik ulus perspektifi temelinde Türkiye halklarının ulusal bütünlüğüne bağlı kalarak, Kürt halkı olarak demokratik özerkliğimizi ilan ediyoruz." Daha sonra sahiplenilmeyen tek yanlı özerklik ilanına ilişkin açıklama, sürece olumsuz etki yaptı. Oslo Görüşmeleri'nin sızdırılması da barış konusunda atılması gereken hassas adımların 2011 yılında kesintiye uğramasına neden oldu.

Bugün barış sürecine giden yolu başlatan açıklamaların yapılmasının başlangıcının Oslo Süreci olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ancak Oslo sonrası süreçte cezaevlerinde PKK'li mahkûm ve tutukluların başlattığı açlık grevinin de süreci tetikleyen bir yanı olduğunu belirtmek gerekiyor. 2012 yılının sonu itibariyle cezaevlerinde bulunan PKK'li tutuklu ve

hükümlüler, Öcalan'ın avukatlarıyla görüştürülmemesi gerekçesi ile açlık grevine başladı. Açlık grevinin uzaması ve grev yapanların sağlık risklerinin artmasıyla dönemin Adalet Bakanı Sadullah Ergin, kamuoyuna bilgi vermeksizin, açlık grevine son verilmesi için tutuklu ve hükümlülerle bire bir görüşmeler yaptı. Eylemlere son verilmesini sağlamak maksadıyla Abdullah Öcalan'la görüşme yolunun denenmesi fikri geliştirildi. Öcalan, kardeşi Mehmet Öcalan vasıtasıyla yaptığı açıklama ile açlık grevlerine son verilmesini istedi ve eylemler son buldu.

2012 yılının sonunda dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, katıldığı bir televizyon programında Öcalan'la görüşüldüğünü resmi olarak açıkladı. 3 Ocak 2013 tarihinde Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) milletvekilleri Ahmet Türk ve Ayla Akat Ata, İmralı'ya giderek Öcalan'la görüştü. 23 Şubat 2013'de bu kez BDP'den Pervin Buldan, Sırrı Süreyya Önder ve Altan Tan, İmralı'ya giderek Öcalan'la görüştüler. Açık bir şekilde toplumla da paylaşılan tüm bu gelişmeler hükümet tarafından "Çözüm Süreci" olarak adlandırılan dönemin başlangıcına işaret eder. 2013 ile başlatılan sürecin en önemli özelliği, bir önceki girişimin tersine basına ve kamuoyuna açıklamalar yapılması ve sürecin gizlilikten çıkartılması oldu. 21 Mart 2013 Nevruz törenlerinde Abdullah Öcalan'ın hazırlamış olduğu metin Diyarbakır'da halka okundu.

Abdullah Öcalan, mektubunda silahlı mücadele döneminin tarihsel olarak geride kaldığını ve Kürt hareketinin demokratik mücadele yolunu derinleştireceğini açıkladı. Öcalan, barış sürecine ilişkin önerilerini üç aşamalı olarak açıklıyordu. Silahlı güçlerin çekilmesi; demokratik reformların hayata geçirilmesi ve son olarak da PKK'nin sivil ve politik yaşama entegrasyonu.

2013 yılında Abdullah Öcalan'ın yaptığı açıklama ve mutabakat doğrultusunda 2013 yazında PKK güçleri Kandil'e doğru çekilmeye başladı. 10 Eylül 2013'te PKK yönetimi, 8 Mayıs'tan o tarihe kadar, 600 KİŞİDen oluşan 29 grubun Türkiye dışına çıktığını açıkladı. Ancak, daha sonra barış sürecinde adım atılmaması ve kalekol yapımları nedeniyle geriye çekilmenin durdurulduğu açıklandı.

1.3. SÜRECE DAİR BAZI GÖZLEM VE ÖNERİLER

- Barışın inişli çıkışlı zor bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Barış süreçleri, çoğu zaman bir ileri, iki geri bir resim çizer. Bu, sürecin doğasında vardır. Önemli olan, ısrarla barış için istekli olmaktır. Barışın bir süreç olduğu ve uzun yıllar sürececek bir sorumluluk ve bağlılık gerektirdiği unutulmamalıdır. Guatemala'da tarafların konuşmaya başlaması ile anlaşmaya varması arasında geçen süre 10 yıl, Sudan'da da 11 yıl almıştır. Hiç kuşkusuz bu durum barış süreçlerinin, dünyanın her ülkesinde aynı uzunlukta devam edeceği, bizde de aynı uzunlukta olacağı şeklinde algılanmamalıdır. Önemli olan, tüm iniş ve çıkışlarına rağmen süreci devam ettirme iradesini gösterebilmek, İrlanda Barışının mimarlarından Jonathan Powell'ın vurguladığı gibi "bisikletin pedalını çevirmeye devam etmek"tir.
- Müzakereler aynı zamanda güç gösterilerine de sahne olur. Taraflar, müzakerede üstünlük elde etmek için "müzakereye muhtaç değiliz" argümanını kullanabilir ve "güçlü" olduklarını bu yolla göstermeye çalışabilir. Yine taraflar attıkları her adımı, "çok büyük bir ödün" olarak göstermeye çalışırlar. Tarafların böyle stratejiler izlemesi kendileri açısından anlaşılabilir bir durumdur; ancak barıştan yana olan güçlerin

taraflarla özdeşleşerek tek yanlı olarak eleştirel bir dil kullanmaları sürece yardımcı olmayacaktır. Onlara düşen tarafların bu dili kullanmalarının anlamını fark etmeleri ama kendilerini bunun dışında tutmayı ve sürece eleştirel bir destek vermeyi başarmalarıdır.

- Yol haritası ve zaman sorunu, sürecin başarısı açısından dikkatle yürünmesi gereken bir yolu ifade eder. Müzakerelere bir tarih eklemek bir yandan tarafların yapıcı çözümler bulması için baskıyı artırır ama bir yandan da taraflar için en optimal en uygun çözümü -ki bunun için zaman gereklidir- bulmaktan uzaklaştırabilir.⁴ Öte yandan yolun başında taraflar bütün bir süreci açık veya örtük biçimde takvimlendirmeyi gerçekleştirmiş olsalar bile, süreç içerisinde başlangıçta öngördüklerinden başka biçimde de yol alabilirler. Bu yüzden önemli olan onlardan keskin bir takvimlendirme istemek ve bütün aşamaları belirgin bir yol haritasını baştan ilan etmelerini beklemek olmamalıdır.
- Çatışmadan nemalanan kesimler her zaman ve her ülkede olur ve olacaktır. Buna karşı “güven” tesisi süreç için en önemli kavramdır. Önemli olan süreçte çözüm inancını ayakta tutmak ve onu çeşitli yerlerden gelecek saldırılara karşı daha dayanıklı kılmaktır.
- Toplumun sürece hazırlanması sürecin her aşamasında önemlidir. Çünkü yıllarca düşman dediğiniz bir örgütle/devletle konuşmak yeni bir durumdur. Bunu topluma ötekileştirmeyen bir dille anlatmak gerekir. Sürecin başındakiler halkı olumsuz etkileyecek dilden uzak durmalıdırlar. Çoğu zaman süreçler güven sorunu yüzünden tıkanır. Bu konuda barıştan yana olan herkese görev düşmektedir. Medyanın barış dilini geliştirmesi sürecin devamı ve sonuçlanması bakımından önemlidir.
- Güven sorununun aşılması için üçüncü tarafların yardımına başvurulabilir. Bu görevi çeşitli oluşumlar yerine getirebilir. Bunlar dışardan olmak zorunda değildir. “Insider-partial” denen yani içerden ve yanlı/taraflı kişiler ve gruplar da olabilir.⁵ Önemli olan bu kişi ya da grupların toplumca güvenilir bulunmasıdır. Türkiye’de de bu sürece dahil olacak ve güven artırıcılık ve gözlemleyicilik rollerini üstlenecek bir oluşum hazırlanabilir. Ancak taraflar istemedikleri veya güvenmedikleri ölçüde üçüncü güçte/gözde ısrarcı olmanın anlamı yoktur. Son tahlilde bu işlevin bütün barış yanlıları için ahlaki bir ödev olduğu unutulmamalıdır.

⁴ 1994’te Guatemala ile URNG (Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca) arasında kabul edilen müzakereler öncesi yol haritasında mesela, hangi konuların konuşulacağı, arabulucuların rolü, sivil toplumun sürece nasıl katılacağı, bu sürecin ne kadarının kamuoyuyla paylaşılacağı, zaman çizelgesi gibi konularda anlaşma sağlanmıştır. Taraflar, görüşmelerin hangi formatta yürütüleceğine karar verir ama süreç tıkanır format değiştirilebilir. Mesela Guatemaladaki barış süreci 1991-1994’te çoklu format kullanmıştır. Asıl olan direkt toplantılardır ama süreç tıkanır sivil toplumun konsensüs sağladığı konularda kendi kararlarını bağlayıcı saymayıp devam etmeyi taraflar kabul etmiştir.

⁵ Güney Afrika, Kolombiya, Nepal’de bu süreçler esas olarak içerden organik süreçler halinde ilerletilmiştir. Mesela Guatemala’da ilk süreçte Katolik Kilisesi kolaylaştırıcılık üstlenmiştir, daha sonra Birleşmiş Milletler arabuluculuk yapmıştır. Sudan’da daha bölgesel bir arabuluculuk süreci ve ABD’nin Hartum rejimine karşı bir baskısı olmuştur. Bunlar görece iyi örneklerdir. Sri Lanka ise biraz daha kötü bir örnek, çünkü burada uluslararası toplumun baskısı fazla bulunmuş ve geri tepmiştir. Dolayısıyla tek bir model yoktur, ülkeler kendi modellerini çıkarabilirler. Örneğin 1998’de Nikaragua’daki Uzlaşma Komisyonu’na, süreçte yanlış anlaşılabilir hassas konuları araştırma görevi verilmiştir.

- Sürecin toplumun çeşitli kesimleriyle ilişkisinin güçlendirilmesi amacıyla toplumsal çalışmaların yapılması, Âkil insanlar heyeti döneminde olduğu gibi şehirlerde yapılan aktivitelerle yereldeki gündemin barış süreci olması sağlanmalıdır. Böylece, yoğun gündemin arasında çatışma ve ölümlerden uzak geçirilen dönemin değeri hatırlatılacaktır.